
”Miten sinne pääsee?”

Asiakasnäkökulma saavutettavuusviestintään Hämeenlinnan alueen kulttuurikohteissa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Lahdensivu, syksy 2015

Jenna Kankaanpää

LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutus

Tekijä	Jenna Kankaanpää	Vuosi 2015
Työn nimi	”Miten sinne pääsee?” – saavutettavuusviestintä Hämeenlinnan alueen kulttuuri- ja liikuntakohteissa	

TIIVISTELMÄ

Saavutettavuusviestintä on uusi termi kulttuuri- ja sosiaalityön kentällä. Se tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, miten eri kulttuuri- ja liikuntakohteet viestivät kuluttajille omasta saavutettavuudestaan. Saavutettavuusviestintä ja sen parantaminen on tärkeä askel matkalla kohti vammaisten henkilöiden yhdenvertaistumista yhteiskunnassamme. Opinnäytetyön tilaaja on Hämeenlinnan vammaisneuvosto.

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa Hämeenlinnan alueen kulttuurikohteiden saavutettavuusviestinnän nykytilannetta, tutkia saavutettavuusviestinnän merkitystä vammaisen henkilön elämässä ja tuoda näkyväksi vammaisten henkilöiden kokemusmaailmaa saavutettavuuteen liittyen.

Tämän opinnäytetyön teoriassa on tarkasteltu suomalaista lainsäädäntöä ja Euroopan unionin vammaisstrategiaa sekä kansainvälisiä vammaisia koskevia sopimuksia. Näiden lisäksi on tarkasteltu sosiaalisen näkökulmia ja kulttuurin merkitystä hyvinvoinnin edistäjänä.

Työ toteutettiin noudattaen laadullisen tutkimuksen periaatteita. Aineistoa kerättiin Hämeenlinnan alueella asuvilta liikuntarajoitteisilta henkilöiltä, jotka oli valittu tutkimukseen satunnaisesti. Tutkimusaineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimustuloksia on peilattu opinnäytteen teoriaan ja siinä esiin nostettuihin näkökulmiin.

Tämän opinnäytetyön päätuloksia ovat saatavilla olevan saavutettavuusviestinnän haasteet kuluttajan näkökulmasta, viestinnän merkitys vammaisen henkilön elämässä ja kuluttajien yksilöllisyys saavutettavuuteen nähden. Johtopäätöksissä on esitelty henkilökohtaisen avun merkitystä ja vammaisen henkilön mahdollisuutta oman elämänsä subjektiivuuteen. Jatkotoimenpiteiksi on esitetty Hämeenlinnan vammaisneuvoston tai muun vastaavan tahon kanssa toteutettuja esittelyvideoita alueen kulttuuri- ja liikuntakohteista, joita voisi käyttää saavutettavuusviestinnän välineinä esimerkiksi verkkosivustoilla.

Avainsanat Saavutettavuusviestintä, itsemääräämisoikeus, vammaistyö, saavutettavuus

Sivut 22 s. + liitteet 2 s.

Author	Jenna Kankaanpää	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	"How do I get there?" - Accessibility promotion in cultural services in the region of Hämeenlinna	

ABSTRACT

Accessibility promotion is a new term in the field of social work. It quite simply means the information what a cultural institution or a culture service provider gives out to the customers about their accessibility. Proper accessibility promotion is an important step on the way towards an inclusive society and therefore it is important to bring the subject out for conversation. The commissioner of the thesis is the Disability council of Hämeenlinna.

The goal of this thesis is to find out the current situation of accessibility promotion of cultural services in the region of Hämeenlinna, to study what is the meaning of accessibility promotion for a person with different disabilities and shed light to the personal experiences of disabled people regarding accessibility.

The theoretical ground for this thesis lies within Finnish legislation and different declarations of the rights of disabled people in European Union and UN. In addition theoretical material has been searched regarding social points of view in accessibility and for example the meaning of culture and recreational activities in wellbeing.

The thesis was executed in accordance to principles of qualitative study and the material was collected with thematic interviews. The results were analyzed using thematizing and categorization. Three adults with physical disabilities were interviewed for the material.

The main finds of the study are, 1) the challenges that are presented to a disabled person because of neglected accessibility promotion, 2) the importance of sufficient accessibility promotion and 3) the individuality and different needs of disabled people according to accessibility. The thesis also presents some ideas how the subject could be studied or handled in the future by students or other people interested of the matter.

Keywords Accessibility, promotion, disability, cultural institution,

Pages 22 p. + appendices 2 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TAUSTA JA TAVOITTEET	2
2.1	Esteettömyys vai saavutettavuus – kielipeliä vammaisten arjessa	2
2.2	Saavutettavuus kulttuurin kentällä ja olemassa olevat ohjeistukset	2
3	NÄKÖKULMIA SAAVUTETTAVUUTEEN JA KULTTUURIIN	4
3.1	Ihmisoikeudet, kansainväliset sopimukset ja kansalliset vammaisstrategiat	4
3.2	Kansainvälisiä näkökulmia saavutettavuuteen	5
3.3	Saavutettavuus markkinoinnin välineenä	6
3.4	Kulttuurin hyvinvointia edistävä vaikutus	7
3.5	Oikeus henkilökohtaiseen apuun	8
3.6	Sosionomi saavutettavuuden äärellä	8
4	TUTKIMUSPROSESSI JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	9
4.1	Tutkimuskysymykset	9
4.2	Aineiston keruu	10
4.3	Aineiston analysointi	11
5	TUTKIMUSTULOKSET	11
5.1	Hämeenlinnan alueen tilanne saavutettavuusviestinnän suhteen	11
5.2	Tarjolla oleva tieto ja sen haasteet	13
5.3	Vammaisten henkilöiden yksilöllisyys suhteessa saavutettavuuteen	14
5.4	Riittämättömästi saavutettavuusviestinnästä johtuvat ongelmat	15
5.5	Käyttäjien näkemys riittävästä saavutettavuusviestinnästä	16
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	17
6.1	Mahdollisuus toimia oman elämänsä subjektina	17
6.2	Henkilökohtainen apu	17
6.3	Sosionomin rooli saavutettavuuden edistämässä	18
7	TUTKIMUKSEN TARKASTELU	18
7.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	18
7.2	Pohdinta	19
	LÄHTEET	21

- Liite 1 Avoin haastattelu, suunnitelma
Liite 2 Kyselytutkimus

1 JOHDANTO

Saavutettavuusviestintä on vielä vähän tutkittu aihe sosiaalityön kentällä. Selko-keskus ja PapuNet ovat tuottaneet hyviä oppaita, jotka käsittelevät saavutettavuusviestintää ja kulttuurilaitosten ja – tapahtumien saavutettavuuden edistämistä. Monissa paikoissa on tehty kiitettävää työtä saavutettavuuden edistämiseksi, mutta tekeekö viestinnän puute työn tyhjäksi? Miksi oman kohteen saavutettavuudesta ei muisteta kertoa ulospäin? Saavutettavuusviestintä koskettaa kuitenkin läheisesti perustavanlaatuisia ihmisoikeuskysymyksiä; ihmisten oikeutta yhdenvertaisuuteen, yhtäläiseen oikeuteen harrastaa ja viettää vapaa-aikaa haluamallaan tavalla ja oikeuteen saada tietoa itseään liittyvissä asioissa vain muutamia mainitakseni.

Opinnäytetyö rakentuu ”täydellisen yhdenvertaisuuden” - ajatuksen ympärille. Yhdenvertaisuudella tarkoitan tilannetta, jossa kaikki yhteiskunnan palvelut ovat suunniteltu ja rakennettu siten, että asiakkaan terveydentilalla tai toimintakyvyllä ei ole merkitystä osallistumiseen, vaan palvelu on kaikille ihmisille mahdollinen, avoin ja toimiva. Jotta vammaiset henkilöt voisivat käyttää kulttuuri- ja liikunta-palveluita, on heidän osallistumisestaan tuettava erityisvälineillä ja keinoilla, ja näiden apukeinojen olemassaolosta on myös tiedotettava kuluttajia.

Saavutettavuus ja esteettömyys ovat olleet sosiaali- ja kulttuurityön avaintermejä jo vuosia. Vammaisneuvostot ja ministeriöt tekevät tärkeää työtä sen eteen, että kaikilla suomalaisilla vammoihin tai erilaisiin rajoituksiin katsomatta olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, niin arjessa, työssä kuin vapaa-ajalla ja harrastuksissakin. Tilanne alkaa olla kohtalaisen hyvä - julkiset rakennukset ovat pääosin esteettömiä, uudet rakennukset ja peruskorjaukset tehdään esteettömyysasiat huomioiden ja vammaiset henkilöt voivat saada palveluita, jotka mahdollistavat esimerkiksi taiteesta nauttimisen. Integraatio, eli yhteiskuntaan sopeutuminen alkaa olla totta, mutta miten on inklusion, täysivaltaistumisen ja täydellisen tasa-arvon laita? Voiko vammaisen henkilö osallistua ja kiinnittyä yhteiskunnan tarjoamiin kulttuuripalveluihin ilman, että se vaatii kohtuuttoman paljon ylimääräistä työtä ja vaivaa? Mitkä seikat määrittävät laadukkaan palvelun? Mitä asioita on muistettava uusia palveluita luotaessa?

Opinnäytetyön aihe liittyy myös kiinteästi sosionomin työkenttään. Tietoisuuden lisääminen ja arkielämän ongelmien esille tuominen ovat tutkimuksen ydintavoitteita. Kansainvälisessä sosiaalityön määritelmässä sanotaan sosiaalityön tehtäväksi ”asettaa kyseenalaiseksi yhteiskunnassa olemassa olevat esteet, eriarvoisuudet ja epäoikeudenmukaisuudet”, sekä ”Edistetään ihmisten puolesta tai heidän kanssaan muutoksia niissä rakenteissa, jotka pitävät ihmisiä marginalisoituneissa, osattomissa ja haavoittuvissa asemissa.” (Raunio, 2004, 76). Sosionomin on ammattilaisena tunnistettava arjen ongelmat ja osattava neuvoa ja auttaa asiakkaita löytämään palveluita joihin he ovat oikeutettuja. Saavutettavuusviestintä ei koske pelkästään vammaisväestöä, vaan sen saatavuudesta hyötyvät myös avustajat ja muut sosiaalialan ammattilaiset liikkeessään eri asiakasryhmien, kuten lasten tai ikäihmisten kanssa.

2 TAUSTA JA TAVOITTEET

Opinnäytetyö lähti rakentumaan Hämeenlinnan vammaisneuvoston taholta nouseesta tarpeesta saada Hämeenlinnan seudun kulttuuripalvelut viestimään paremmin esteettömyydestään ja saavutettavuudestaan. Tässä luvussa tarkistelen saavutettavuuden ja saavutettavuusviestinnän taustoja, kielenkäyttöä ja termistöä aiheen ympärillä ja osin myös tutkimustehtävää ja opinnäytetyön motiiveja. Opinnäytetyössä keskitytään käsittelemään saavutettavuuden käsitettä ja rajataan esteettömyys terminä pois, sillä esteettömyys on osa saavutettavuutta. Myös kulttuurin käsite opinnäytetyössä on laaja, kattaen korkeakulttuurin kuten esimerkiksi oopperan, teatterin ja taidenäyttelyt, mutta myös arkipäivän kulttuurin kuten kirjastot, aulagalleriat, konsertit ja urheiluareenat sekä niillä vietetty aika urheiluviihteestä nauttien.

2.1 Esteettömyys vai saavutettavuus – kielipeliä vammaisten arjessa

Kaikista sosiaalityön kentistä ehkä juuri vammaistyön kentällä törmää kirjaviipaan ja jopa ylivirittyneeseen sanastoon. Tahto puhua mahdollisimman korrek-tisti on lähtenyt vyörymään vielä 1980-luvulla käytössä olleesta sanoista, kuten heikkolahjainen tai vajaamielinen kohti nykypäivän liikuntarajoitteista tai alen-tuneen toimintakyvyn omaavaa henkilöä. Siinä missä kielipelillä halutaan hyvää, hankaloittaa se monen vammaisen henkilön ja kentällä työskentelevän arkea tuomalla lisää vaikeaselkoisia termejä arjen työhön. Moni vammaisen saattaa kokea jopa loukkaavampana oikean asian piilottamisen hankalan termistön alle, kuin sen että puhuttaisiin reilusti vammaisista. (A.Saari, luento 29.10.2015)

Tietynlaista kielipeliä pelataan myös saavutettavuuden ja esteettömyyden termis-tön kanssa. Saavutettavuus on terminä uudempi ja laajempi, käsittäen myös ta-loudellisen ja yhteiskunnallisen näkökulman, kun taas esteettömyys mielletään nimenomaisesti liikkumisen mahdollistamiseksi niin yhteiskuntarakentamisessa, julkisissa palveluissa kuin asumisessakin. Toki saavutettavuudesta puhuttaessa voidaan tarkoittaa myös maantieteellistä etäisyyttä tai kulkemisen helpottamista (vrt. hyvät kevyen liikenteen väylät parantavat keskustan saavutettavuutta...) (Helsingin kaupungin kevyen liikenteen strategia, www.helsinki.fi).

Tässä opinnäytetyössä pyritään etupäässä käyttämään termiä ”saavutettavuus”, ja sillä tarkoitetaan sekä esteettömyyttä liikkumisen suhteen, että palvelun käytön mahdollistamista mahdollisimman monille eri ihmisryhmille riippumatta talou-dellisesta, sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta.

2.2 Saavutettavuus kulttuurin kentällä ja olemassa olevat ohjeistukset

Vaikka esteettömyys on ollut rakentamisessa 2000-luvun alkupuolelta saakka nouseva vaatimus ja ohjeistuksia siihen on löytynyt jo varsin varhain, on esteet-tömyyden ja saavutettavuuden käsitteen leviämistä myös muille elämän aloille saatu odottaa. Vammaispoliittisessa ohjelmassa (VAMPO), joka on laadittu vuonna 2010, on kirjattu tavoite varmistaa vammaisten henkilöiden tasavertainen mahdollisuus osallistua taide- ja kulttuuritapahtumiin ja toimia myös kulttuurin

tuottajina. VAMPO päättyy tältä erää vuoden 2015 lopussa. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma, nd.)

VAMPO:n myötä perustettiin Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry vuonna 2013, joka harjoittaa mm. julkaisu- ja neuvontatoimintaa kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi. Yhdistyksen alle siirtyi Kulttuuria kaikille – palvelu, joka toimi aiemmin Valtion taidemuseon alaisuudessa. Kulttuuria kaikille palvelu on toiminut vuodesta 2004. Ensimmäinen kulttuurikohteiden saavutettavuudesta viestimiseen ohjeistava opas julkaistiin Kulttuuria kaikille – ohjelman toimesta keväällä 2015. (Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry, nd.) Varsinaista tavoiteaikataulua saavutettavuusviestinnän käytäntöön panemiseksi ei ole valtiovallan taholta määritelty.

Muutos lähtee liikkeelle hitaasti ja tuntuu leviävän sykäyksittäin suurista kaupungeista kohti pienempiä. Helsingin suurista kulttuurikohteista oman saavutettavuus-sivun nettisivuille ovat luoneet mm. Helsingin kaupungin museo, Helsingin kaupunginteatteri, Ateneum ja Kansallismuseo. Kansallisteatterin kotisivuilta taas ei löydy esteettömyydestä muuta tietoa, kuin inva-sisäänkäynnin paikka. (Helsingin kaupungin matkailusivusto, nd.)

Tampereella Työväenteatteri ja Tampereen taidemuseo viestivät saavutettavuudesta tai esteettömyydestä, joskin taidemuseo varsin niukasti (Tampereen kaupungin verkkosivut, nd.). Kaupungin ei tarvitse olla suuri, jotta viestintäasia olisi kunnossa. Riihimäen piskuinen taidemuseo kertoo omilla sivuillaan varsin tarkasti esteettömyydestä, vaikka sivu onkin piilotettu Aukioloajat – sivun alle (Riihimäen kaupungin verkkosivut, nd.).

Yhdysvalloissa on julkaistu vuodesta 1992 teosta ”Design for Accessibility” josta on toimitettu uudistettuja painoksia kahdesti (1994, 2003) Teos on tarkoitettu käsikirjaksi kulttuurin alalla toimiville virkamiehille tavoitteenaan edistää saavutettavuutta ja inklusiota yhteiskunnassa. Käsikirja korostaa useita teemoja, kuten 1. Kulttuuristen ohjelmien ja sisältöjen tulee olla saavutettavia ja kaikille avoimia, myös vammaisille ja ikäihmisille, 2. Kulttuuripalvelujen tulee toimia esimerkkinä saavutettavuuden saralla, oli kyse sitten kokouksista, kirjallisista materiaaleista, verkkosivuista tai toiminnoista, ja 3. Taata tasa-arvoiset mahdollisuudet kaikille ihmisille osallistua taiteiden ja kulttuurin tekemiseen ja nauttimiseen; tämän tulisi olla lähtökohtainen periaate. (Goldman, Lessen, Linser, Parks, Salmen 2003. 2)

Tutkimustuloksissa luvussa 5.1 esitellään Hämeenlinnan kulttuurikohteiden saavutettavuusviestinnän tilannetta aineiston keräämisen aikoihin.

3 NÄKÖKULMIA SAAVUTETTAVUUTEEN JA KULTTUURIIN

”Käsitteitä saavutettavuus ja esteettömyys käytetään usein toistensa synonyymeina kertomassa tuotteen tai palvelun yhdenvertaisesta ja helposta lähestyttävyydestä.” (Wikipedia)

Saavutettavuus on helposti selitetty yllä olevassa Wikipediasta poimitussa lauseessa. Wikipediasta haettu selitys avaa hyvin sitä, miten yleistäen ja yksinkertaistaen saavutettavuuteen ja esteettömyyteen suhtaudutaan, kun siitä ei ole oma-kohtaista kokemusta. Saavutettavuus sinällään on selkeä, jopa itseisarvoinen asia, mutta mitkä tekijät nousevat saavutettavuuden taustalta? Miksi on tärkeää luoda yhteiskunnasta saavutettava kaikille? Tässä luvussa käyn läpi muutamia eri näkökulmia saavutettavuuden taustoihin lähtien ihmisoikeuksista ja kaikkien ihmisten oikeudesta nauttia kulttuurista siihen, miksi sosionomin (AMK) on ymmärrettävä työssään saavutettavuuden merkitys vammaiselle ihmiselle ja vammaisen ihmisen oikeus erityiseen tukeen myös vapaa-ajallaan ja harrastuksissa.

3.1 Ihmisoikeudet, kansainväliset sopimukset ja kansalliset vammaisstrategiat

”27. artikla:

- 1) Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen mukanaan tuomista eduista.
- 2) Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.”

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

YK:n yleiskokous hyväksyi yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (Convention on the Rights of Persons with Disabilities - CRPD) 13.12.2006. Sopimus avattiin allekirjoituksille 30.3.2007. Sopimus astui voimaan 3.5.2008 20 ratifioinnin jälkeen. Suomi allekirjoitti sopimuksen ensimmäisten valtioiden joukossa 30.3.2007. Sopimuksen ratifiointiprosessi on Suomessa vielä kesken. Sopimuksen voimaansaattaminen edellyttää muutoksia kansallisessa lainsäädännössä.

Sopimuksen tarkoitus on korostaa sitä, että vammaisille henkilöille kuuluvat samat oikeudet kuin muillekin eikä heitä tule kohdella eri tavalla.

VAMPO:n tavoitteena nro 104 on ”varmistaa vammaisten henkilöiden mahdollisuudet osallistua julkisiin ja muihin taide- ja kulttuuritapahtumiin yhdenvertaisesti muiden kanssa” ja tavoitteena nro 105 on ”tukea vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia toimia kulttuurin tekijöinä (mm. koulutuksen ja työllistämisen keinoin).” (Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015)

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 26. artiklassa sanotaan, että ” Unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään

heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumista yhteiskuntaelämään, ja kunnioittaa tätä oikeutta.” Tämän lisäksi artikkelissa 21 kielletään vammaisuuteen perustuva syrjintä. (Euroopan vammaisstrategia 2010–2020)

Myös Euroopan vammaisstrategiaan 2010–2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan, on kirjattu päätavoitteiksi poistaa esteitä. Keskeisinä toiminta-alueina on mainittu esteettömyys ja saavutettavuus, osallistuminen, yhdenvertaisuus, työllisyys, koulutus, sosiaaliturva, terveydenhuolto ja ulkoiset toimet. Esimerkiksi osallistumisen alla komissio on merkinnyt tavoitteekseen parantaa urheilu-, vapaa-ajan, kulttuuri- ja virkistystoimintaan liittyvien organisaatioiden, toimintojen ja tapahtumien saavutettavuutta. (Euroopan vammaisstrategia 2010–2020)

Useimmista kaupungeista löytyy oma vammaispoliittinen ohjelma, niin myös Hämeenlinnasta vuodelta 2014. Lain määräämät keskeiset asiat vammaisten ihmisten elämässä, kuten asunnon muutostyöt, kuljetuspalvelut ja hoiva täyttyvät hyvin, mutta miten ohjelma viedään käytäntöön niillä elämän alueilla, joita ei katsota välttämättömiksi, kuten kulttuurin saralla? Strategioista ei liene juuri hyötyä, jos niistä ovat tietoisia vain vammaisasioiden äärellä työskentelevät virkamiehet.

Kansainvälisessä mittakaavassa, Euroopan sokeiden liitto teki kyselytutkimuksen jäsenilleen vuonna 2012 YK:n ja EU:n vammaissopimusten ja –strategioiden toteutumisesta. 82.5 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että oikeus nauttia kulttuurista ja osallistua kulttuurielämään on implementoitu huonosti tai hyvin huonosti sokeiden kohdalla. Saavutettavuus riippuu edelleen liiaksi henkilökohtaisesta kiinnostuksesta ja aloitteellisuudesta työntekijöiden keskuudessa. Toinen syy tähän on saavutettavuuden parantamiseen tähtäävien hankkeiden projektiluontoisuus. Lyhyistä hankkeista ja projekteista jää liian harvoin elämään kestäviä käytänteitä ja hankittua tietoa on vaikeaa siirtää eteenpäin, jos hanke ei saa jatkoa. Ratkaisumalliksi Weisen tarjoaa kansallisia mittaristoja, joilla saavutettavuuden kehitystä kyettäisiin seuraamaan ja arvioimaan selkeästi. Niin kauan kuin keinot seurata tilanteen kehitystä puuttuvat, ei ole realistista odottaa tilanteeseen myöskään merkittävää parannusta. (Weisen 2012, 2)

Suomessa VAMPO:aa seurataan väliseminaareilla ja –raporteilla, joita ohjelman viisivuotiskaudella toteutetaan kaksi kappaletta. Väliseminaarit ovat teemoitettua käsittelemään ohjelman eri osa-alueita, kuten työ ja toimeentulo tai liikkumisen vapaus.

3.2 Kansainvälisiä näkökulmia saavutettavuuteen

Richard Phillips puhuu artikkelissaan ”Space for curiosity” älykkään uteliaisuuden käsitteestä, ja siitä miksi jokaisella ihmisellä tulisi olla oikeus uteliaisuuteen. Uteliaisuus on yleisesti pidetty hyvänä ominaisuutena ihmisellä, sillä uteliaisuus ajaa tutkimaan ja oppimaan uutta. Uteliaisuus voi toki olla myös negatiivinen voima, sillä monesti luontainen uteliaisuus voi ajaa tilanteisiin, jotka aiheuttavat hermostuneisuutta tai jopa pelkoa. Ilman uteliaisuutta, ei Kolumbus olisi lähtenyt etsimään meritietä Intiaan tai varhaiset pioneirit etsimään parempaa elämää Uudelta mantereelta. (Phillips 2014, 3)

Nykymaailmassa uteliaisuus johtaa tietenkin oppimiseen, mutta myös tutkimukseen, uusien asioiden löytämiseen ja ymmärryksemme laajenemiseen. Lapsi on luonnostaan utelias, ja sitä uteliaisuutta pitäisi tukea myös oppimisympäristöissä. Miten uteliaisuus sitten liittyy saavutettavuuteen? Tilojen suunnittelussa saavutettavuuden huomioon ottaminen on monesti myös saavutettavuuden huomioon ottamista. Modernit oppimisympäristöt, tilat uteliaisuudelle, eivät ole luokkahuoneita tai sokkeloisia käytäviä, sillä sellaiset rakenteet eivät tue luontaista uteliaisuuttamme. Uteliaisuuteen kannustava tila on avoin ja avara. Tilaan on hyvä tuoda elementtejä jotka irrottavat meidät rutiinista ja totutusta. (Phillips 2014, 4)

Tällaisia elementtejä parhaasta päästä ovat erilaiset multisensoriset laitteet tai esineet, kuten taktilliset seinälaatat tai erilaiset valolaitteet. Uteliaisuus ja luovuus ovat sisarkäsitteitä ja samalla myös ihmisoikeuksia; jokaisella ihmisellä tulisi olla yhtäläinen mahdollisuus olla utelias ja luova. Saavutettava ja luova tila kannustaa meitä jokaista toteuttamaan luontaista uteliaisuuttamme.

Marcus Weisen valottaa artikkelissaan ”International Perspectives on the Cultural Accessibility of People with Disabilities” kulttuurikentän saavutettavuuden tilaa kansainvälisestä näkökulmasta. Weisen mainitsee erityiseksi käännekohtaksi vuoden 1982, joka oli YK:n vammaisten henkilöiden vuosi. Tästä merkkipuodesta sai alkunsa moni kulttuurikentän projekti, joiden tavoitteena oli vammaisten integroiminen myös kulttuurielämään. Ennen vuotta 1982 saavutettavuus kulttuurikohteissa oli olematonta, eikä kuulunut taiteen tekijöiden tai kulttuuriviranomaisten rutiiniin. Weisen sanoo että syrjäyttäminen kulttuuripalveluissa oli sääntö eikä poikkeus. (Weisen 2012, 3)

1990-luvulta lähtien saavutettavuus on alkanut ottaa merkittäviä edistysaskelia, alkaen esimerkiksi viittomakielisten tulkkien palkkaamisesta museoihin. Nykyään tehtävään palkataan kuuroja henkilöitä, ja tässä on perustavanlaatuinen muutos kohti inklusiota. Pariisissa Cité des Sciences – tiedekeskuksessa opetusvideot on tehty käyttäen kuuroja näyttelijöitä, jotka pystyvät tuottamaan sisältöä useimmille katselijoille. Animaatioissa kerrotaan tieteellisistä menetelmistä tai ilmiöistä käyttäen mahdollisimman vähän puhetta, jolloin niistä voivat nauttia kuuleva tai kuuro yleisö. Tämä on mainio esimerkki siitä, miten saavutettavaksi suunniteltu sisältö ei hyödytä pelkästään vammaisväestöä, vaan tuottaa laadukkaaman palvelun kaikille käyttäjille. (Weisen 2012, 4) Ikääntyvässä yhteiskunnassamme on myös hyvä muistaa, että ikäihmiset hyötyvät miltei poikkeuksetta saavutettavasta palvelusta ja tämä seikka lisää palvelun käyttäjiä huomattavasti. (Bain, Basson, Faisman, Kanevsky 2003, 590)

3.3 Saavutettavuus markkinoinnin välineenä

Kulttuurin kuluttajat ovat nykyään enenevässä määrin tietoisia kuluttajia. Suomalainen kuluttajuus voidaan jakaa nykyään kolmeen eetokseen eli katsomustapaan, agraarieetokseen, taloudelliseen kulutuseetokseen ja vihreä kuluttajan eetokseen (green consumerism). Vihreän kuluttajan eetos kietoutuu tiedostaviin valintoihin kuten ekologisuuteen, kierrättämiseen, kestävien materiaalien valintaan. Vihreä kuluttajuus painottaa myös yhteisöllisiä ja ympäristöarvoja, unohtamatta globaalia tiedostamista. (Huttunen & Autio 2010, 146; 151.)

Viime vuosien suuret suomalaiset yhteisölliset ilmiöt kuten Ravintolapäivä ja Siivospäivä pohjaavat nimenomaan tälle tiedostavan ja yhteisöllisen kuluttajuuden eetokselle. Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat tärkeitä arvoja, mutta yhteisöllisyyden korostamisen myötä myös saavutettavuus ja yhdenvertaisuus nähdään tärkeinä arvoina kaupunkikulttuuriin liittyvissä tapahtumissa ja ilmiöissä.

Saavutettavuus on siis myös valtti markkinoinnillisesti. Organisaatioiden maineesta puhuttaessa käytetään monesti ilmaisia brändi tai imago. Brändi ja imago ovat mielikuvia palveluntarjoajasta tai tuotteesta ja niitä rakennetaan markkinointiviestinnän keinoin. Organisaation maine tai brändi muuttuu ja kehittyy vuorovaikutuksessa sidosryhmien ja palvelunkäyttäjien kanssa. Markkinointiviestintä rakentaa organisaation mainetta kuluttajien silmissä erilaisin mainonnan ja tiedotuksen keinoin, kuten internetsivustoilla, sosiaalisessa mediassa tai tv-mainonnassa. (Vallo & Häyrinen 2003, 39) Hyvää mainetta voi siis rakentaa sisällyttämällä tiedostavan kuluttajan arvoja markkinointiviestintään. Saavutettavuuden riittävä ja käyttäjälähtöinen käsittely viestinnässä ovat positiivinen viesti kuluttajalle.

Vaativimpia kohtaamisia ovat ns. ”totuuden hetket”, eli tilanteet joissa organisaatio kohtaa sidosryhmänsä kasvotusten. Näissä hetkissä vaikuttavat rakennettujen fasilitteettien lisäksi myös henkilökunnan asenne ja palvelualltius. Hyvin perehdytetty, avoin ja auttavainen henkilökunta ovat siis maineen rakentamisen ja säilyttämisen kannalta avainasemassa. (Vallo & Häyrinen 2003, 40)

3.4 Kulttuurin hyvinvointia edistävä vaikutus

Mikä sitten tekee saavutettavuudesta ja ylipäättään kulttuuriin osallistumisesta niin tärkeää? Kulttuurin hyvinvointia edistäviä vaikutuksia ovat tutkineet muiden muassa Markku T. Hyypä, joka toteaa tutkimuksiinsa perustuen, että yhteisölliset kulttuuriharrastukset pidentävät elämää (Hyypä 2013, 8; 15).

Todellisuutta on myös se, että suurella osalla vammaisia ihmisiä ei ole palkkatyötä ja siksi harrastusten ja mielekkään tekemisen rooli elämässä korostuu. Mielekäs tekeminen voi tarkoittaa jollekin arkea ja aikaa jäsentäviä sisältöjä, toiselle vammaiselle taas selkeästi mielihyvää tuottavia harrasteita, joissa voi rentoutua, jos elämässä on runsaasti muuta aktiivisuutta kuten järjestötoimintaa. (Eriksson 2008, 77)

Klassisen Allardtin hyvinvoinnin määritelmän (1976, 38) muodostavat kolme luokkaa, jossa Elintaso (Having), Yhteisyysuhteet (Loving) ja Itsensä toteuttamisen muodot (Being) kuvaavat ihmisen perustarpeita.

Allardtin mukaan ensisijainen tarve on elintaso, joka vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Voimme kestää kurjissakin olosuhteissa muut tarpeet unohtaen, jos henkemme on uhattuna. Elintaso muodostuu esimerkiksi koulutuksesta, työllisyydestä, terveydestä ja asuin oloista. Kaikki tarvitsevat elintason tekijöitä ja perusedellytyksenä elämälle on tietty aineellisten resurssien taso. (Allardt 1976, 40–41)

Rakkauden lisäksi ihmisellä on tarve myös solidaarisuuteen, toveruuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Tämä muodostaa Allardtin toisen luokan Yhteisyysuhteet.

Yhteisyyden puute tarkoittaa yksinkertaisimmillaan syrjäytymistä jonka seuraukset voivat olla todella vakavat. Lääketieteellisten tutkimusten mukaan syrjityksi tulemisella voi olla yhteys esimerkiksi neurooseihin ja jopa psykoosiin. (Allardt 1976, 42-44)

Itsensä toteuttamisen muodot on tärkeä, mutta vaikeasti mitattavissa oleva hyvinvoinnin osa. Se käsittää ilmiöitä kuten arvonanto ja korvaamattomuus. Näillä tarkoitetaan yksilön merkitystä erilaisissa verkostoissa ja yhteisöissä, kuten perheessä tai organisaatioissa kuten työ- tai harrastuspiireissä. Itsensä toteuttamisen muodot käsittävät niin poliittisen osallistumisen, harrastustoimintaan liittymisen kuin myös luovuuden ja sen esille tuomisen. (Allardt 1976, 46-47)

3.5 Oikeus henkilökohtaiseen apuun

Lakiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista pykälään 8 tehtiin muutos 1.9.2009, jonka jälkeen on puhuttu henkilökohtaisesta avusta. Palvelu kuuluu kunnan järjestämisvastuulle, ja se voidaan toteuttaa neljällä eri tavalla; järjestämällä palvelu itse, ostamalla palvelu yksityiseltä palveluntuottajalta, palvelusetelillä tai korvaamalla vammaiselle henkilölle itselle kulut jotka aiheutuvat avustajan palkkaamisesta. Tukea henkilökohtaista apua varten voi saada, kun avustaja ei ole omainen (omaishoidontuki) ja kun vammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä itse mihin ja miten apua tarvitsee. Henkilökohtaista apua voi käyttää päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. (Finlex)

Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen vammaispalveluiden käsikirjassa määritellään vielä tarkemmin, että nimenomaan harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen tulisi myöntää tukea vähintään 30 tunnille kuukaudessa. (Kontinen, th.fi) Koulutus- tai pätevyysvaatimuksia avustajana toimiville henkilöille ei ole, vaan vammaisen henkilö voi palkata avustajakseen sopivaksi katsomansa henkilön.

3.6 Sosionomi saavutettavuuden äärellä

Uudessa sosiaalihuoltolaissa lain tarkoituksiksi on määritelty muun muassa vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, laadukkaat ja riittävät sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet ja edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. (Finlex)

Sosionomin (AMK) tehtävänä on edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta ja pyrkiä syrjinnän ja syrjäytymisen ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmista (Räty & Tolvanen 2008).

Vammaistyö on perinteisesti ollut vahvaa hoitotyön aluetta, mutta vammaispolitiikan kehityksen myötä on sosionomeille määritetty oma työalue vammaistyössä, laajimpana alueena kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaan järjestetyt palvelut. Sosionomin rooli on toteuttaa palveluohjausta, huolehtia asiakkaan

”Miten sinne pääsee?”

asiasta viranomaisverkostoissa sekä yhdessä lähihoitajan kanssa huolehtia itsenäisen suoriutumisen tukemisesta ja kuntoutumista edistävästä asiakastyöstä (Sarvimäki & Siltaniemi 2007).

Sosiaalityön muuttuessa, asiantuntijat joutuvat kehittämään uusia yhteistyömuotoja ja siirtymään entistä voimakkaammin verkostomaiseen työskentelyyn, jossa eri osaamisalojen rajat ovat hämärtyneet. Moniulotteinen toimintaympäristö edellyttää horisontaalista asiantuntijuutta asiakkaan elämän tukemiseksi. Siinä missä ennen moniammatillisuus on rajoittunut viranomaisyhteistyöhön, tarkoittaa se tulevaisuudessa yksittäisen ammattilaisen monialaisempaa osaamista. (Sirkka 2014, 121)

Saavutettavuus ja sen merkityksen tunnistaminen liittyvät merkittävällä tavalla vammaisen henkilön asiakaspolun suunnitteluun ja sen laadukkuuteen. Sosionomin on työssään tärkeää hahmottaa saavutettavuus arjen ilmiönä nimenomaan asiakkaan eikä rakennussäädösluetteloiden kannalta.

4 TUTKIMUSPROSESSI JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa kuvaan tutkimusprosessin kulkua, tutkimuskysymysten muotoutumista ja kerron tutkimuksen aineiston keruusta sekä analysoinnista.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimussuunnitelmavaiheessa kysymyksinä olivat

- 1.) Miten Hämeenlinnassa viestitään saavutettavuudesta ja
- 2.) Miten vammaiset henkilöt itse kokevat viestinnän laadun ja millaista viestintää he kokevat tarvitsevansa.

Aineistoa käsitellessä totesin, että hyvin yksinkertaistelulla tasolla saan vastaukset tutkimuskysymyksiini, mutta aineistosta nousee esiin mielenkiintoisia teemoja myös tutkimuskysymysten ulkopuolelta.

Opinnäytetyön edistyessä, päädyin muokkaamaan tutkimuskysymykseni muotoon

- 1.) Mikä on saavutettavuusviestinnän merkitys vammaisen henkilön elämässä ja
- 2.) Miten Hämeenlinnan alueen saavutettavuusviestintää voisi parantaa käyttäjän näkökulmasta?

Tutkimustehtävä oli alun perin varsin yksinkertainen; selvittää millaista saavutettavuusviestintää Hämeenlinnan seudulla on tarjolla ja millaisena vammaiset henkilöt kokevat alueen saavutettavuuden, mutta aineistonanalyysin edetessä tehtäväksi muodostui tuoda näkyväksi vammaisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttäjien yksilöllisyyttä, saavutettavuusviestinnän haasteita ja tarjota myös joi-takin ratkaisumalleja ongelmiin. Myös käyttäjänäkökulman korostaminen alkoi tuntua tärkeältä työn edetessä.

Tutkimus toteutustavaksi valikoitui toimintatutkimus, koska opinnäytetyössä pyritään tutkimaan olemassa olevaa ongelmaa ja löytämään sille ratkaisumalleja (Metsämuuronen, 31). Aineistonkeruun menetelmäksi oli tutkimussuunnitelmaa tehdessä pohdittu havainnoivaa haastattelua, jonka ajatuksena olisi ollut havainnoida, miten ja mistä kanavista haastateltava käytännössä etsii tietoa eri kohteista. Tämä idea ei herättänyt innostusta haastateltavien keskuudessa, johtuen haastattelupaikkojen asettamista haasteista. Yksi haastattelu tehtiin haastateltavan kotona ja kaksi Hämeenlinnan kumppanuustalolla. Kumppanuustalon haastateluisissa vieraan koneen käyttäminen oli liian suuri haaste, en halunnut, että haastattelu hankaloituu teknisten haasteiden takia. Tästä syystä päädyttiin suorittamaan avoimet haastattelut. Suunnitelma alkuperäisestä haastattelumallista on liitteenä 1.

Suunnittelin opinnäytetyöprosessin alussa myös kyselytutkimuksen (liite 2) toteuttamista Hämeenlinnassa ja Helsingissä. Kävin tapaamassa erään paikallisen vammaisyhdistyksen jäseniä jäsenillassa ja jaoin heille kyselyt. Helsingissä tarkoitus oli jakaa kyselyitä VAMPO-ohjelman inno-foorumissa, jossa osallistujia oli noin 120. Olin paikalla jakamassa kyselyitä ja esittelemässä työtäni, mutta tapahtuman yleisö ei halunnut vastata kyselyyn. Tämä johtui todennäköisesti ajan rajallisuudesta; kahvitauko ei kestänyt tarpeeksi pitkään, jotta henkilö olisi ehtinyt juoda kahvit, vastata kyselyyn ja käydä vielä vessassa.

Sain kyselytutkimukseen vain kymmenen vastausta, joten päätin jättää sen sinälään pois opinnäytetyöstä. Vastausten määrä olisi ollut liian pieni, eikä se tuonut mitään uutta sisältöä aineistoon. Keräsin kuitenkin saamistani kyselyistä ”vapaa sana” – osion vastauksia mukaan, sillä niissä kuuluu vastaajan oma ääni ja niitä voidaan pitää haastattelujen lisäksi validina aineistona.

Aineistoa kerättiin haastattelemalla kahta Hämeenlinnassa asuvaa liikuntarajoitteista ihmistä ja yhtä Hämeenlinnan naapurikunnassa asuvaa liikuntarajoitteista ihmistä. Haastattelut etsittiin mukaan vapaaehtoisuuden perusteella, eikä mukaan siis erityisesti valikoitu normaalia enemmän kulttuuri- tai liikuntapalveluja käyttäviä henkilöitä. Lähetin kolmeen alueen vammaisyhdistykseen (HML seudun näkövammayhdistys, HML seudun invalidit ja Kanta-Hämeen neuroyhdistys) sähköpostia, ja pyysin välittämään tietoa jäsenistölle tekeillä olevasta opinnäytetyöstä ja haastateltavien tarpeesta. Tähän sähköpostiviestiin ei vastannut kukaan. Haastateltavat löytyivät Vammaisneuvoston kautta ja aikaisemmin mainitun jäsenillan vierailun kautta. Haastateltujen henkilöllisyys on hämärretty tutkimuksessa heidän omasta toiveestaan ja aineisto on salassa pidettävää.

Haastattelut olivat avoimia (Metsämuuronen, 43) ja keskustelevia, jotta sain haastateltavilta mahdollisimman laajaa ja syvää aineistoa. Haastattelussa kysyin aluksi muutaman orientoivan kysymyksen, joilla selvitin, kuinka paljon haastateltava käyttää kulttuuri- tai liikuntapalveluita, minkä kunnan alueella enimmäkseen ja käyttääkö hän palveluita itsenäisesti vai avustajan kanssa. Näiden kysymysten jälkeen etenin liitteessä 1 esitellyn haastattelurungon mukaan keskustellen, jotta varmistuisin siitä, että kaikilta haastatelluilta tulee kysytyä samat kysymykset. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja tein haastatteluiden aikana joitakin muistiinpanoja myös kirjallisesti.

4.3 Aineiston analysointi

Lähdin tarkastelemaan aineistoa Syrjäläisen sisällönanalyysin mallin mukaan. Vaiheisiin kuuluu Syrjäläisen mukaan tutkijan ”herkistyminen” aineistolle, aineiston sisäistäminen, aineiston karkea luokittelu ja tutkimustehtävän täsmennys (Metsämuuronen 2001, 54). Purin nauhoitetut haastattelut litteroimalla ne pian haastattelun jälkeen. Litteroitua aineistoa kertyi 25 konekirjoitusliuskaa. Lähdin lukemaan aineistoa läpi ja etsimään sellaisia asioita jotka esiintyisivät jokaisessa haastattelussa. Värikoodasin näitä yhteneviä aiheita ja lähdin hakemaan yhteisiä teemoja aineistosta. Saatua keskeisimmät asiat esille, pohdin tutkimustehtävän täsmenämistä ja käsitteistön kirkastamista.

Aineistoa analysoidessani peilasin esiintyviä teemoja teoriapohjaan, jotta löytäisin varsinaisia tutkimustuloksia. Seuraavina vaiheina Syrjäläisen mallissa on ilmiöiden esiintymistiheyden toteaminen, ristiinvalidointi ja johtopäätöksien ja tulokintojen teko (Metsämuuronen 2001, 54). Teemojen esiintymistiheyden perusteella saatoin määrittää tutkimustulokset. Ristiinvalidointi tarkoittaa saatujen luokkien puoltamista tai horjuttamista kerätyn materiaalin avulla. Koska en löytänyt tarpeeksi kansantajuista ohjetta ristiinvalidoinnin suorittamiselle pienessä laadullisessa aineistossa, tyydyin vertaamaan saatuja teemoja toisiinsa, jotta löytäisin aineistosta selkeät poikkeamat ja samalla vertaamaan teemoja teoriaan, löytääkseni yhteyksiä teorian ja haastatteluaineiston välillä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa esittelen etukäteen tekijän toimesta kartoitetun Hämeenlinnan alueen kulttuurikohteiden saavutettavuusviestinnän tilanteen, käsittelen aineistosta nousseita pääteemoja. Teemoja aineistosta löytyi neljä,

- 1) Tarjolla oleva tieto ja sen haasteet,
- 2) Vammaisten yksilöllisyys suhteessa saavutettavuuteen,
- 3) Saavutettavuuden ja viestinnän vähyyden aiheuttamat ongelmat sekä
- 4) Miten saavutettavuudesta tulisi viestiä.

Haastatteluissa pääsin varsin syvälle haastateltavien kokemusmaailmaan ja teemat oli kokemustarinoista helppo poimia. Haastatteluista nousi tekijälle myös muita ajatuksia rivien välistä, kuten mikä on vammaisen ihmisen identiteetti suhteessa saavutettavuuteen tai mikä on muun aktiivisuuden suhde siihen kuinka paljon ihminen vaatii saavutettavuutta kulttuurikohteilta. Näitä ajatuksia käsittelen tarkemmin pohdintoja-kappaleessa, sillä katsoin niiden jäävän aiheen rajaukseni ulkopuolelle.

5.1 Hämeenlinnan alueen tilanne saavutettavuusviestinnän suhteen.

Hämeenlinnan alueen kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarjonta on runsasta ja vielä lisääntymään päin. Tästä syystä Hämeenlinnan vammaisneuvostossa koettiin tärkeäksi saada saavutettavuusviestintä ja sen merkittävyys kulttuuritoimijoiden tietoisuuteen.

Seuraavassa taulukossa on esitelty Hämeenlinnan alueen merkittävimpien kulttuuri- ja liikuntakohteiden saavutettavuusviestinnän tila.

Taulukko 1. Internetistä löytyvää tietoa Hämeenlinnaisten kulttuuri- ja liikuntakohteiden saavutettavuudesta.

Kohde	Lähde	Pysäköinti	WC	Sisään-tulo	Hissi	Virtuaali-kierros
HML Kirjasto	hakemisto.kirjastot.fi	x	-	x	x	-
HML Kirjasto	vanamo.verkkokirjasto.fi	-	-	-	-	x 1.)
Sibeliuskoti	hameenlinna.fi	-	-	-	-	x 2.)
Palanderin talo	hameenlinna.fi	-	-	-	-	x 3.)
Palanderin talo	museot.fi	*				
Vankilamuseo	hameenlinna.fi	-	-	-	-	x 4.)
Verkatehdas	verkatehdas.fi	x	-	-	-	x 5.)
Kansallinen kaupunkipuisto	hameenlinna.fi	-	-	-	-	-
Kantolan tapahtumapuisto	kantolaan.fi	-	-	-	-	-
Kantolan tapahtumapuisto	livenation.fi	x	x	x	0	-
Hämeen Linna	kansallismuseo.fi	x	x	x	x	-
Ritariareena	hpk.fi	-	-	-	-	-
Eleniaareena	hmliikuntahallit.fi	-	-	-	-	-

Kuvio 1.

Tiedot on kerätty 7.11.2015

*Kerrotaan, että kynnysluiskat on asennettavissa tilauksesta, ei kuitenkaan mainintaa muusta esteettömyydestä, kuten sisäänkäynnistä, inva-WC:sta tai pysäköinnistä. Sivun tarjoama tieto on hyvin ristiriitainen ja voi johtaa harhaan.

1.) Kirjaston sivuilta löytyi esittelyvideo, mutta videolla ei näkynyt hissiä tai inva-WC:tä. Kirjaston ulkopuolelta oli kuvattu vain lukiokadun puoleista mäkeä, eli saapuminen näytti vaikealta. Alapihan parkkipaikka oli jäänyt kokonaan kuvista. Videolla kuvattiin paljon kirjaston portaita, joka sai pohtimaan hissin olemassaoloa ja sijaintia.

2.) Sibelius-kodin virtuaaliesittelystä sai hyvän kuvan kohteen sisätiloista ja kulkemisesta, mutta ulkotila eli saapuminen jäi näkemättä. WC-tiloja ei myöskään

videolla näkynyt. Kalansilmäobjektiivi saa tilat (varsinkin oviaukot) näyttämään todellista suuremmilta.

3.) Palanderin talon virtuaalikierron lähtee ulkoa ja siitä näkyy selkeästi portaat ennen ulko-ovea. Sivuilta ei kuitenkaan löydy mainintaa, pääseekö sisään jotakin toista kautta tai onko hissiä. Huoneiden välissä olevat kynnykset näkyvät hyvin ja sivuilta löytyy maininta, että niiden päälle saa tilauksesta kynnyksluiskat.

4.) Vankilamuseon esittelyvideo ei näytä sisääntuloa. Esittelyssä käy ilmi, että museo on useammassa kerroksessa, mutta hissistä ei ole mainintaa.

5.) Verkatehtaan sivuilta löytyi esittelyvideoita Vanaja-salista ja Lasipihalta, mutta videoilta ei käynyt ilmi juuri mitään esteettömyyteen liittyvää. Lasipihan videossa näkyvät monesti Verkatehtaan kujan ja toisella puolella myös toisen kerroksen lämpöön vievät portaat, mutta sivuilta ei löydy mainintaa hissistä.

On nähtävissä, että Hämeenlinnan alueella ei ole vielä havahduttu viestimään saavutettavuudesta kulttuurikohteissa. Tässä taulukossa on mukana myös kaksi liikuntakohdetta, Ritariareena ja Elenia-areena. Tilanne saavutettavuusviestinnän suhteen on liikuntakohteissa sama kuin kulttuurikohteissa, tietoa ei ole saatavilla verkkosivujen kautta. Hämeen Linna on ainoa kohde, jolla on erillinen saavutettavuutta käsittelevä sivu verkkosivuillansa. Tämä johtunee siitä, että Hämeen Linna on Museoviraston hallinnoima kohde ja Museovirastolla valtakunnallisena toimijana on oma ohjeistus saavutettavuudesta viestimiseen.

5.2 Tarjolla oleva tieto ja sen haasteet

Kaikilla haastateltavilla oli selkeä malli, jolla he etsivät tietoa kulttuuripalveluiden saavutettavuudesta. Kaikki mainitsivat ensisijaiseksi lähteeksi internetin ja hakukoneet, ilmaisjakelulehdet tai esitteet eivät esiintyneet kenenkään vastauksissa. Vaikka internet onkin ensisijainen lähde, haetaan sieltä saavutettavuustietojen sijasta yleensä puhelinnumeroa, josta voi kysyä kohteen saavutettavuudesta. Kaikki haastatellut ovat asuneet paikkakunnalla pitkään, joten kaikilta löytyy myös hiljaista tietoa alueen kohteiden saavutettavuudesta.

”Mä en luottais siihen mitä se ystävällinen asiakaspalvelija sieltä museosta sanoo. Et sieltä voidaan sanoa et joo meillä on mietitty näitä asioita, mut sit kun mä meenkin sinne niin sit oho, ei meillä ookaan väliporrasta.”

”Et siinäkin on eroja et mitä ihmiset käsittää sillä esteettömyydellä... Voidaan sanoa et siel on hissi, mut sit kun mä meen sinne niin se onkin joku neliömetrin koppero mihin mä en millään mahdu.”

Suurimmaksi ongelmaksi tarjolla olevassa tiedossa koettiin sen epäluotettavuus. Epäluotettavuuden teemaa toistui usein ja monissa kohdin haastateltuja. Haastateltavat kertoivat toistuvista tapauksista, kun ovat saaneet epämääräistä tai suorastaan väärää informaatiota paikan saavutettavuudesta. Syyksi tiedon epäluotettavuuteen nähtiin se, että liian usein kävelevät ihmiset tekevät määritelmiä saavutettavuudesta.

Luottamus pulaa lisäävät myös ikävät kokemukset kohteista, joissa esteettömyyden on pitänyt olla kunnossa, mutta paikalle mennessä on käynyt ilmi, että kulkeminen onkin vaikeaa joko jonkun ihmisen puuttumisen (vahtimestari, hissien avainten haltija tms.) tai paikanpäällä ilmenneiden puutteiden takia. Pettymykset aiheuttavat turhautumista, mutta haastatelluilla oli selkeä näkemys siitä, että normaalin toimintakyvyn omaavat ihmiset eivät näe ympäristöään samoin kuin liikuntarajoitteiset.

”No just viime lauantaina jouduttiin perumaan yks tapahtuma, kun se oli yhdellä työväentalolla ja mä ajoin siitä ohi sit etukäteen, ja katsoin et ei oo kaidetta, vaikka ei oookkaan montaa rappusta. Mut sit mä jouduin soittamaan, et nyt me joudutaan jättämään kyllä väliin. Vähän tuli sit et ai noin pienen takia? No niin, niin.

Et se on periaatteessa ihan sama olisko siinä ollut kymmenen porrasta vai pari. Enkä mä sitä tarkoita että ne tarkoittaa sitä vähätellen tai pahalla, mut ei ne nää sitä. En minäkään nähnyt terveenä ollessa, en varmasti nähnyt kun ei mulla ollut tarvetta ajatella sitä.”

Luotettavinta ja parasta tietoa koettiin saatavan ”puskaradion”, eli vertaisten kautta. Kaikki haastatellut mainitsivat vertaisviestinnän merkittäväksi tavaksi hankkia tietoa kohteiden saavutettavuudesta. Varsinkin naapuripaikkakunnalle tai toiseen kaupunkiin suunnatessa nähtiin viisaimpana ensin soittaa alueen sisaryhdistykseen ja tiedustella sieltä kohteen saavutettavuutta.

”...kyllä se joku ihminen joka on itse samassa tilanteessa ja on kokenut niin tietää, ei oma äitikään välttämättä tiedä, mihin pääsee ja mihin ei.”

Vastauksista näkee selkeästi sen, kuinka kertynyt kokemus on opettanut haastatellut varautumaan erilaisiin tilanteisiin kulttuurikohteissa. Yleensä kokemukset olivat negatiivisia.

5.3 Vammaisten henkilöiden yksilöllisyys suhteessa saavutettavuuteen

Aineistosta nousee selkeästi esiin vammaisten henkilöiden yksilöllisyys ja erilaiset avuntarpeet. Haastatellut kokivat, että monesti saavutettavuus on mietitty vain jonkin asiakasryhmän mukaan, eikä ole ajateltu esimerkiksi apuvälineistä johtuvia eroja avuntarpeessa. Vammaisten henkilöiden keskuudessa eroavaisuuksia muodostavat aiemmin mainitut apuvälineet, henkilön omat voimat ja onko käytössä avustajaa vai ei.

”Kun mä en jaksa kelaä sinne toiselle puolelle. Tarvii sen automaattioven et pääsee sisälle.”

Kukaan haastatelluista ei käytä avustajaa kulttuuri- tai liikuntakohteissa vierailuun. Esteenä nähtiin yksinkertaisesti avustajatuntien vähyys, avustajan käyttö täytyy miettiä ja priorisoida tarkasti. Samalla eräs haastateltava totesi, että niihin kulttuuripalveluihinhan sitä avustajaa juuri kuuluisi käyttää. Sijaisavustajan rooliin joutuvat monesti taksikuskit, jotka pelkän kuljettamisen lisäksi monesti auttavat ovista sisään tai nostavat kynnysten tai katukiveysten yli.

Monissa kohteissa saavutettavuudesta viestitään ylimalkaisesti, mikä onkin riittävää sikäli, kun vammaisella henkilöllä on avustaja mukanaan. Kuitenkin haastatellut kulkevat enimmäkseen itsenäisesti joten tämä aiheutti kritiikkiä. Käytännössä näissä tapauksissa tiedotuksesta puuttuu esimerkiksi seuraavia asioita: onko kohteessa automaattiovi vai pitääkö jaksaa vetää ovi auki sekä missä esteetön sisäänkäynti tai hissi sijaitsee.

”Se on ehkä rasittavinta, et ajatellaan, et liikuntavammaisella on aina avustaja mukana.”

Itsenäinen vierailu kulttuurikohteisiin on harvinaisempaa liikuntarajoitteisten keskuudessa kuin järjestetyillä retkillä käynti. Järjestetyillä retkillä asiat on selvitetty valmiiksi ja käynnistä jää suuri osa ”säättämistä” pois. Haastateltujen joukossa oli myös retkien järjestäjiä, jotka kuvasivat hyvin yhdessä liikkumisen huonojakin puolia. Hyvästä yrityksestä huolimatta monesti on käynyt niin, että paikalla onkin ilmennyt, että saavutettavaksi mainostettu kohde osoittautuu vaikeakulkuiseksi. Retkiä järjestettäessä vertaisviestintä nousee jälleen arvoonsa.

”Et esimerkiksi oltiin porukalla menossa johonkin teatteriin, niin ihan viime metreillä kävi ilmi et ei sillä sähköillä päässykään sinne, et sinne hissiin ei mahtunutkaan. Se on tosi noloa sanoa sit sille rouvalle, et et sä nyt lähdekään mukaan. Ja sekin oli muuten hyvin esteetön, mut jäi siitä kii.”

Saavutettavuusviestintää suunniteltaessa on siis tärkeää muistaa, että jokainen vammaisen asiakas on erilainen. Saavutettavuus tulee suunnitella toimivaksi mahdollisimman monelle asiakasryhmälle. Vaikka asiakaspalveluhenkisyys on hyvä asia myös saavutettavuuden kohdalla, on rakenteet suunniteltava niin, että ne toimivat mahdollisimman hyvin myös ilman työntekijöitä. Silloin varmistetaan siitä, että saavutettavuus ei riipu kenenkään työntekijän läsnäolosta.

5.4 Riittämättömästi saavutettavuusviestinnästä johtuvat ongelmat

Keskeisin huonosta saavutettavuusviestinnästä tai esteellisyydestä johtuva asia on spontaaniuden katoaminen elämästä. Haastatellut kokevat rajoittavana sen, että heidän on valmisteltava vierailut eri kohteisiin etukäteen. Tämä seikka erottaa heidät selkeimmin valtaväestöstä; ei ole mahdollista ostaa vaikkapa peruutuspaikkoja isolle keikalle tai lähteä samalta istumalta ystävän kanssa konserttiin, kun pitää ensin selvittää onko kohde esteetön. Varsinkin haastatellut, jotka ovat vammautuneita aikuisiällä, kokivat spontaanien päätösten tekemisen tärkeäksi. Ennalta selvittely ja varmistelu koettiin raskaana ja eriarvoistavana.

”Et jos mä oon menossa huomenna elokuvateatteriin niin ei mun tarvii etukäteen sitä ilmoittaa, ei tarvii kenenkään muunkaan kysellä et miten sinne pääsee.”

Eräs haastateltu siteerasi vammaisaktivisti Kalle Könkkölää ja sanoi, että kaupunki koostuu pienistä kylistä joista hän pääsee vain osaan. Tämä ajatus toistui muidenkin haastateltujen puheessa. Paikallisesti tiedetään hankalat paikat eikä niissä juuri käydä, koska kulkeminen ja valmistautuminen veisivät liikaa energiaa. Liikuntavammaisten kulkeminen näyttäytyi tietynlaisena taisteluna ja eräs

haastateltava kertoikin, että syrjäyttää itse itsensä, kun ei viitsi lähteä kokeilemaan pääseekö johonkin kohteeseen vai ei. Haastatelluilla oli myös selkeä ajatus siitä, että lähtiessään ulos uusiin kohteisiin, on varauduttava viime hetken muutoksiin, hankaluuksiin ja jopa siihen, että kohteeseen ei kuitenkaan pääse.

”Liikuntavammaiset on niin tottuneet siihen et aina säädetään jotakin.”

Vastauksista nousi esiin jopa paikoin julma realismi. Asioiden tilaan on totuttu ja vaikka muutos olisi mieluinen, ei sitä pidetä kovinkaan todennäköisenä. Tämän asian äärellä vastaajien kesken erottui myös identiteettieroja, joita olisi mielenkiintoista tutkia lisää.

”Se nyt vaan on fakta, että mä oon vähemmistössä tarpeineni.”

Puutteellinen saavutettavuus ja siitä viestiminen aiheuttavat siis eriarvoisuutta ja kohtuutonta vaihua vammaisille henkilöille, joka johtaa itsensä syrjäyttämiseen. Riittävä saavutettavuusviestintä on siis myös keskeinen tekijä hyvinvoinnin edistämässä.

5.5 Käyttäjien näkemys riittävästä saavutettavuusviestinnästä

Liikuntarajoitteisille kuluttajille on tarjolla jonkin verran palveluita internetissä, joissa on koottu yhteen eri kohteiden saavutettavuustietoja ja joihin kuluttaja voi itse jättää arviointeja kohteista. Yksi näistä palveluista on suomikaikille.fi, josta löytyy Hämeenlinnan alueelta kourallinen kohteita, lähinnä hotelleja ja seurakuntakoteja tai kirkkoja. Kävijöiden arvioita kohteista ei juurikaan löytynyt. Haastatelluista kukaan ei kertonut käyttävänsä kuvattun kaltaisia verkkopalveluita. Näkövammaisille suunnattu Blindsquare esiintyi haastatteluissa kahdesti, mutta sen käyttöä ei koettu järkeväksi näkeville ihmisille. Näkövammaisia sen tiedettiin palvelevan hyvin.

Yhtä mieltä haastatellut olivat siitä, että kuvien tai videoiden kautta tapahtuva viestintä olisi parasta heille. Haastatellut olivat yhtä mieltä myös siitä, että vertailukelpoisinta tietoa saisi kuvaamalla ”pahimman vaihtoehdon” mukaan esittelyvideon, eli videolla olisi käytössä suurin mahdollinen apuväline (sähkömopo) jota ajaa liikuntarajoitteinen ihminen ilman avustajaa. Ehdottoman tärkeänä haastatellut pitivät sitä, että vammaisia henkilöitä on käytetty esittelyjen ja kartoitusten tekemiseen, jotta tieto olisi mahdollisimman luotettavaa.

”...et jonkun pitää käydä testaamassa se, et ei mikään nörtti mieli itekseen et kyllä siitä pääsee. Siinä vois olla yhteistyötä jonkun yhdistyksen kanssa et sieltä kävis ihmiset testaamassa sen.”

Vastauksista näkyi myös selkeästi se, että aktiivisuutta vaaditaan tiedon saamiseksi. Toteamus ”kun tietää mistä kysyy niin tietoa löytyy”, nousi vastauksissa esiin, ja korostaa sekä paikallisuutta, että puskaradion merkitystä. Onko tilanne siis se, että vammaisen henkilön on asuttava samalla paikkakunnalla ja käytettävä vain sen paikkakunnan palveluita, jotta tarpeellinen määrä hiljaista tietoa ehtii muodostua? Selvää oli myös se, että vammaisella henkilöllä täytyy olla selkeästi

”Miten sinne pääsee?”

suurempi määrä hiljaista tietoa, jotta palveluiden normaali käyttö olisi mahdollista. Siinä missä normaalille kulttuurinkuluttajalle riittää aukioloaika ja osoite, täytyy vammaisen ihmisen tietää verkkopalveluista, vahtimestarin puhelinnumeroista, erityisliikuntaohjaajista, liikennejärjestelyistä, hisseistä ja kiertoteistä - vain muutamia mainitakseni. Kun vammaisen ihminen lähtee kotikunnasta muualta kulttuuripalveluiden piiriin, odottaa häntä uusi viidakko niin kauan, kunnes saavutettavuusviestintää saadaan kuntoon.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa esittelen tulosten johtopäätökset rinnastamalla niitä teoriaosuuden kirjallisuuteen.

6.1 Mahdollisuus toimia oman elämänsä subjektina

Sekä Euroopan unionin vammaisstrategia, että Suomen vammaispoliittinen ohjelma, joille molemmille olemme alisteisia Suomessa, sanovat päämääräkseen vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden lisäämisen ja kulttuurielämään osallistumisen helpottamisen. Vammaisella henkilöllä tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen ja kulttuurielämään kuin kenellä hyvänsä muullakin. Tutkimusaineiston pohjalta nousi kuitenkin selkeästi esiin, että tähän tavoitteeseen ei ole vielä kokonaisuudessaan päästy. Syynä tähän ei niinkään ole saavutettavuuden ongelmat, vaan nimenomaan saavutettavuudesta tarjolla olevan tiedon vähyys.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kolmannessa artiklassa kohdassa c mainitaan erikseen vammaisten ihmisten oikeus tehdä omat valintansa ja riippumattomuuden kunnioittaminen. Tutkimusaineiston valossa vammaisilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta spontaaneihin päätöksiin koskien vapaa-aikaansa, vaan kulttuuri- ja liikuntatapahtumiin osallistuminen vaatii tavallisiin ihmisiin verrattuna kohtuuttoman paljon aikaa ja vaivaa. Vammaiselle henkilölle ei ole mahdollista mennä uusiin kohteisiin tekemättä mittavaa taustatyötä ja selvitystä kohteen saavutettavuudesta. Aineistosta nousi esiin myös se seikka, että saavutettavuus on monissa kohteissa suunniteltu siten, että vammaisella henkilöllä olisi avustaja mukana. Tämä rajoittaa nimenomaan itsenäistä toimimista, johon vammaisilla henkilöillä pitäisi olla täysi oikeus.

Aineistossa esiintyvä lausahdus: ”kyllä siinä syrjäyttää itse itsensä kun ei viitti lähteä.” on pysäyttävä. Vammaisten henkilöiden kokemus siitä, että heidän osallistumisensa meille tavallisille ihmisille aivan tavalliseen elämään, vaatii taistelua ja pahimmassa tapauksessa ylittää heidän voimavaransa, pitää ottaa vakavasti. Tilanteeseen on tarjolla helppoja ja nopeita ratkaisuja, kuten parempi saavutettavuudesta viestiminen ja saavutettavien toimintamenetelmien tarjoaminen.

6.2 Henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulaissa säädetään vammaisten ihmisten oikeudesta henkilökohtaiseen apuun, mitä tulisi käyttää muun muassa juuri kulttuuri- ja vapaa-ajan harrastusten tukemiseen. THL:n vammaispalveluiden käsikirjassa mainitaan erikseen,

että harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon apua tulisi myöntää vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Tutkimustulosten valossa kävi kuitenkin selväksi, että myönnettyt henkilökohtaisen avun tunnit ovat aivan liian pienet jotta apua voisi käyttää kulttuuriharrastuksissa. Ongelma on siis toisaalta myönnettyjen tuntien vähydessä, jotka vammaisen henkilön tulee jakaa myös arjen perusasioiden hoitoon, mutta myös saavutettavuudessa. Jos saavutettavuus ja siitä viestiminen olisivat kunnossa, ei niin moni vammaisen henkilö tarvitsisi henkilökohtaista apua vapaa-ajallansa, vaan voisi liikkua omatoimisesti harrastuksissa ja kulttuuri- sekä liikuntatapahtumissa.

6.3 Sosionomin rooli saavutettavuuden edistämisessä

Sosionomin (AMK) tehtävä on Rädyn ja Tolvasen mukaan edistää tasa-arvoa ja pyrkiä syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisemiseen yhteiskunnassa. Tutkimusaineistossa sosionomin ammatti ei noussut esiin, eivätkä haastatellut käyttäneet myöskään kaupungin tai kunnan palveluohjausta tai muita vammaistyön ammatillaisia saavutettavuustietojen lähteinä. Aiheesta ei myöskään ole olemassa aikaisempaa tutkimustietoa.

Onkin aiheellista kysyä, pitäisikö kuntien vammaistyössä ottaa aktiivisempaa roolia nimenomaan kulttuuripalveluiden saavutettavuuden ja saavutettavuusviestinnän edistämiseksi? Tämänkin opinnäytteen tutkimustulosten pohjalta käy selkeästi ilmi, että vammaiset henkilöt haluavat käyttää kulttuuri- ja liikuntapalveluita ja niiden käyttämisessä on selkeitä ongelmia, ja nämä ongelmat vaikuttavat henkilöiden hyvinvointiin. Hyvinvoinnin edistämiseksi, asiaan olisi siis syytä kiinnittää huomiota myös virkamiesten suunnalta.

7 TUTKIMUKSEN TARKASTELU

Tässä osiossa tarkastelen tehtyä opinnäytetyötä sen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta. Tarkastelen myös opinnäytteen tavoitteiden täyttymistä. Pohdintaosuudessa käsittelem opinnäytetyöprosessin aikana nousseita ajatuksia ja näkemyksiä siitä, mitä olisi tutkimuksen aikana voinut tehdä eri tavoilla. Käyn myös läpi joidakin ajatuksia tämän opinnäytetyön pohjalta tehtävistä jatkotutkimuksista.

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kari Kiviniemi kuvaa artikkelissaan sitä, miten laadullinen tutkimus on prosessi, jonka eri vaiheet eivät ole etukäteen jäsennettävissä, vaan sekä tutkimustehtävää että aineistonkeruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua prosessin edetessä. Koska aineiston kerääjä on tutkija itse, ihminen, voi aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen katsoa kehittyvän tutkijan omassa tietoisuudessa prosessin aikana. (Kiviniemi, 2015)

Aineiston keruu toteutettiin haastatteluilla, joista yksi tehtiin haastateltavan kodissa ja kaksi muuta yleisissä tiloissa. Haastattelutilanteet olivat rentoja ja olin tavannut haastateltavat vähintään kerran ennen haastattelua eli olimme myös toisillemme jokseenkin tuttuja. Uskon, että tämä lisäsi luottamusta minua kohtaan opinnäytetyön tekijänä ja lisää myös aineiston uskottavuutta. Kaikki haastattelut

nauhoitettiin ja litteroitiin sanasta sanaan. Haastateltuihin oli mahdollista ottaa yhteyttä myös haastattelun jälkeen ja tarkentaa asioita, mutta tähän ei ollut tarvetta. Tutkimuksessa mukana olleet henkilöt eivät esiinny tunnistettavasti, koska henkilöllisyydellä ei ole merkitystä tutkimuksen kannalta.

Opinnäytetyössä ei tarkoituksella haastateltu kulttuuri- tai liikuntapalveluiden tuottajia, koska tutkimustehtävä keskittyy nimenomaan käyttäjälähtöisyyteen. Tutkin itse paikallisten kulttuuri- ja liikuntakohteiden saavutettavuusviestinnän vallitsevan tilanteen, jotta saisin molemmin puolin puolueetonta ja neutraalia tietoa siitä mitä asioita kohteet kertovat saavutettavuudestaan.

Haastatteluissa keskityin nimenomaan henkilöiden omiin kokemuksiin ja havaintoihin Hämeenlinnan alueen kohteista. Aineistoa analysoitaessa pääsin syvälle haastateltujen kokemusmaailmaan, mutta samalla pysyttelin mahdollisimman uskollisena ja tutkijana neutraalina haastattelun omalle äänelle ja kokemuksille. Halusin myös raportissa tuoda kertojan äänen esiin, mikä lisää uskottavuutta kokemuseräisyyden kautta.

Tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella monestakin näkökulmasta. Selvää on, että tässä työssä on haluttu tuoda olemassa oleva ongelma esiin siten, että opinnäytetyön lukija havahtuisi asian äärelle ja voisi toimia myös ongelman poistamiseksi. Tavoite on siis ylevä ja siten myös eettisesti tarkastelun kestävä. Toisaalta voidaan kyseenalaistaa opinnäytetyön yksipuolisuus siinä mielessä, että aineisto on kerätty vain palveluiden käyttäjiltä, eikä palveluntarjoajille ole annettu sanansijaa. Haastatellut edustivat käytännössä vain yhtä vammaisryhmää, liikuntarajoitteisia, ja täysin vertailukelpoiseen tutkimukseen olisi ollut hyvä haastatella myös muita vammaisryhmien edustajia.

7.2 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin mielenkiintoinen ja ulkoa tulleista seikoista johtuen hyvin nopea ja tiivis. Prosessin lyhyestä kestosta johtuen, en ole ehtinyt kyllästyä aiheeseen, vaan se on säilynyt koko tutkimuksen ajan mielenkiintoisena ja tuoreena. Toisaalta, juuri nopeasta työtahdista johtuen, en ole voinut syventyä kaikkiin tutkimuksen aikana nousseisiin seikkoihin niin perusteellisesti kuin olisin halunnut.

Aiheena saavutettavuusviestintä osoittautui haastavaksi lähinnä siksi, että siitä ei ole olemassa aikaisempaa tutkimustietoa. Pohdin pitkään opinnäytetyön ja sen aineiston rajausta juuri tästä syystä. Sosiaalityön näkökulmasta aiheesta ei löydy tietoa ja toisaalta viestinnän näkökulmasta rajaus ajautuu liian kauas itse tutkimuksesta. Yritin jättää tietoisesti jo monesti opinnoissa käytetyt lähteet mahdollisimman vähälle ja keskittyä itse aiheeseen. Lakitekstit osoittautuivatkin yllätyksekseni melkein parhaaksi lähteeksi ja samalla näkökulmaksi opinnäytteelle.

Aineiston keräysmenetelmänä avoimet haastattelut toimivat hyvin ja olen tähän valintaan tyytyväinen. Olisi ollut hyvä, jos haastateltavia olisi ollut enemmän ja nimenomaan eri vammaisryhmistä, kuten aistivammaisista. Pohdin myös pitkään avustajien roolia opinnäytetyössä ja kävin pitkään väittelyä itseni kanssa siitä, pitäisikö myös avustajia haastatella tutkimukseen. Avustajat ovat kuitenkin asiakkaidensa kautta saavutettavuuden asiantuntijoita. Rajasin avustajat kuitenkin

ulos tutkimuksesta, koska aineistoa analysoitaessa kävi selväksi, että vain harva vammaisen henkilö voi käyttää henkilökohtaista apua kulttuuri- tai liikuntakohteissa vieraillessaan.

Työn otsikossa alun perin puhuttiin kulttuuri- ja **liikuntakohteista**. Liikuntakohteet jäivät kuitenkin varsin vähälle huomiolle opinnäytteessä. Tämä johtui oikeastaan haastateltujen vähäisestä osallistumisesta liikuntatapahtumiin. Päätin rajata liikuntakohteet opinnäytteen otsikon ulkopuolelle, mutta niitä sivutaan lyhyesti kappaleessa 5.1, koska koen, että liikuntakohteissakin tulee ottaa saavutettavuusviestintä nykyistä paremmin huomioon.

Aineistoanalyysin aikana nousi esiin monia asioita, joihin olisi ollut tutkia tarkemmin. Yhtenä näistä mainitsen vammaisen henkilön identiteetin. Huomasin, että haastatelluilla oli hyvin erilainen lähestymistapa saavutettavuuteen riippuen siitä olivatko he ns. syntymävammaisia vai myöhemmällä iällä vammautuneita. Tämä havainto voi olla hyvinkin sattumanvarainen, mutta jäi kaiheartamaan mieltäni. Onko vammautuneen henkilön helpompi aktivoitua tai jopa radikalisoitua kuin syntymästään asti vammaisen henkilön. Johtuuko tämä ilmiö vain persoonasta? Pohdin myös vaikuttaako henkilön muu aktiivisuus esimerkiksi yhdistystoiminnassa tai vammaisneuvostossa siihen, mitä hän odottaa saavutettavuudelta. Edellä mainitussa toiminnassa mukana oleva aktiivinen ihminen yleensä tietää yleiset suositukset ja määräykset liittyen esteettömyys- ja saavutettavuusasioihin. Jos vammaisen henkilö ei ole aktivoitunut vertaisjärjestöissä, tyytyykö hän vähempään? Tietääkö hän ylipäänsä oikeuksistaan ja osaako vaatia niitä? Pitäisikö vammaispalveluissa toimivan sosionomin tukea häntä oikeuksiensa vaatimisessa? Nämä kysymykset olisivat hyvin mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita.

Toivoisin, että jatkona tälle opinnäytteelle jonakin päivänä näkisi päivänvalon vaikkapa opiskelijavoimin työstetty kartoitus Hämeenlinnan alueen saavutettavuudesta tai tutkimustuloksissa esitelty idea yhteistyössä vammaisten henkilöiden kanssa tehdyistä opastusvideoista. Tälle olisi tilausta, enkä jaksa uskoa, että kulttuuri- ja liikuntakohteilla olisi mitään niiden tekemistä ja esittämistä vastaan.

Prosessin tärkeimpänä seikkana pidän sitä, kuinka laajalti silmäni avautuivat todelliselle saavutettavuudelle, kiitos haastateltavieni. On täysin totta, että tavallinen ihminen ei voi käsittää saavutettavuutta tai esteettömyyttä ilman opasta. Vaikka minulla oli projektiin lähtiessä ehkä jopa normaali paremmat tiedot esteettömyydestä ja saavutettavuudesta opiskelujen ja aikaisemman työni takia, huomasin kuinka vähän todella tiedän. Olen itsekkin syyllistynyt ajattelemaan, että ”no ei kai pari porrasta haittaa jos autetaan”. Tavallinen ihminen ei ymmärrä perimmäistä ongelmaa saavutettavuuden takana; kyse ei ole luiskista tai hisseistä, vaan siitä kuinka itsenäistä elämää ja minkälaisia päätöksiä vammaisen henkilön on mahdollista tehdä omaa vapaa-aikaansa koskien.

Meillä Hämeenlinnassa saavutettavuus on kohtalaisen hyvällä tolalla, mutta viestintä siitä ei ole. Toivon tämän työn toimivan samanlaisena herättäjänä alueen palveluntuottajille saavutettavuusviestinnän kohdalla kuin se toimi minulle. Siinä missä asian kuntoon laittaminen vaatii meiltä tavallisilta ihmisiltä vähän aikaa ja vaivannäköä, parantaa se vammaisten henkilöiden elämänlaatua huomattavasti. Yhdenvertaisen yhteiskunnan saavuttamiseksi tämäkin asia on saatava kuntoon.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Bain, K. Basson, S. Faisman, A. Kanevsky, D. 2005. Accessibility, transcription, and access everywhere. IBM Systems Journal.

Euroopan vammaisstrategia 2010-2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan. 2010. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle.

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton julkaisuja. Anjalankoski: Solver palvelut.

Goldman, C. Lesser, A-E. Lincer, M. Parks, S. Salmen, J. 2003. Design for Accessibility – A Cultural Administrator’s Handbook.

Huttunen, K. & Autio, M. 2010. “Consumer ethoses in Finnish consumer life stories – agrarianism, economism and green consumerism”. *International Journal of Consumer Studies*, 34, 146–152.

Häyrinen, E. & Vallo, H. Tapahtuma on tilaisuus – opas onnistuneen tapahtuman järjestämiseen. 2003. Helsinki: Hakapaino.

Hämeenlinnan kaupungin vammaispoliittinen ohjelma. 2014.

Kara, H. & Älli, S. 2009. Saavutettavuus verkkopalveluissa. Selkokeskus, Papunet-verkkopalveluyksikkö.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle

Linnapuomi, A. & Salonlahti, O. 2015. Entä saavutettavuus? Ohje kulttuuri-kohteen saavutettavuudesta viestimiseen. Helsinki: Kulttuuria kaikille –palvelu/ Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Methelp.

Papunet.org Viitattu 12.11.2015.

Phillips, R. Space for curiosity. *Progress in Human Geopgraphy*. 2014.

Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

riihimaki.fi/palvelut/kulttuuri-ja-vapaa-aika/ Viitattu 12.11.2015.

Räty, R. & Tolvanen, T. Sosionomi (AMK) vammaistyön osaajana. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Saari, A. Luento ”Liikkumisen vapaus” –seminaarissa 29.10.2015.

Sarvimäki, P. & Siltaniemi, A. 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sirkka, K. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. Teoksessa Pohjola, A. & Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) 2014. Rakenteellinen sosiaalityö. UNI-press, 118-134.

STM, Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. 2010. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Weisen, M. International Perspectives on the Cultural Accessibility of People with Disabilities. European Centre for Cultural Accessibility. 2012.

visithelsinki.fi/fi/nae-ja-koe/nahtavyudet. Viitattu 12.11.2015

tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika.html. Viitattu 12.11.2015.

Avoin haastattelu

Suunnitelma

- Tapaan haastateltavan hänen kotonaan tai esimerkiksi kirjastossa tai muussa hänelle tutussa julkisessa tilassa.
- Ennen varsinaista havainnointia tiedonhausta, teen pohjatietohaastattelun,
 1. Kuinka paljon käytät kulttuuri- ja liikuntapalveluita Hämeenlinnan alueella?
 2. Kuinka usein käyt kotikunnan ulkopuolella kulttuuri- tai liikuntaretkillä? Teetkö retket itsenäisesti vai järjestetyillä matkoilla?
 3. Käytätkö avustajapalveluita käyttäessäsi kulttuuri- ja liikuntapalveluita? Käytätkö avustajaa tiedonhankintaan kohteista?
 4. Mitkä asiat ovat sinulle tärkeimpiä kulttuuri- ja liikuntakohteiden saavutettavuudessa?
- Pohjatietohaastattelun jälkeen pyydän haastateltavaa näyttämään minulle miten hän lähtee etsimään tietoa kohteiden saavutettavuudesta. Havainnoin mitä medioita hän käyttää (printti, internet, esitteet), onko hänellä käytössä joitakin palveluita jotka ovat suunnattu pelkästään vammaisväestölle, miten tietoa löytyy ja minkälaisiin asioihin saavutettavuudessa hän kiinnittää huomiota. Käymme läpi 3-6 paikallista kohdetta haastateltavan oman mielenkiinnon mukaan kuitenkin niin, että ainakin yksi kohde olisi sellainen missä hän ei säännöllisesti vieraile. Voimme myös tutkailla toisten paikkakuntien kulttuuri- ja liikuntakohteita jos haastateltava haluaa.
- Lopuksi teen yhteenvetokysymykset
 1. Minkälaista tietoa sinun mielestäsi pitäisi löytyä joka kohteesta käyttämästäsi mediasta?
 2. Miten arvioisit Hämeenlinnan alueen kohteiden saavutettavuusviestinnän tilaa asteikolla 1-10 (1 erittäin huono, 10 erittäin hyvä)
- Tallennan havainnointikerran sekä ääninauhana, että kirjoitetuin muistiinpanoin.

KYSELY-TUTKIMUS

KYSELY SAAVUTETTAVUUSVIESTINNÄSTÄ

Valitse itseäsi koskevat kohdat

☐ Näkövamma	☐ mies	☐ 18-35v
☐ Kuulovamma	☐ nainen	☐ 36-50v
☐ Liikuntavamma		☐ 51-80v
☐ Jokin muu toimintakykyä rajoittava vamma		

Asuinkunta

- Helsinki tai muu pääkaupunkiseutu Jokin muu kaupunki/kunta, mikä?
 Hämeenlinna tai muu Kanta-Häme
 Tampere
 Lahti tai muu Päijät-Häme

1. Kuinka usein käytät kulttuuri- tai liikuntapalveluita kotikunnassasi?
 - a. kerran viikossa tai useammin
 - b. 2-3 kertaa kuukaudessa
 - c. joitakin kertoja vuodessa
2. Kuinka usein käytät kulttuuri- tai liikuntapalveluita jonkin toisen kunnan alueella?
 - a. kerran viikossa tai useammin
 - b. 2-3 kertaa kuukaudessa
 - c. joitakin kertoja vuodessa
3. Mitä palveluita useimmiten käytät? Voit valita useamman kohdan.
 - a. Teatteri
 - b. Elokuva
 - c. Konsertit ja keikat
 - d. Urheilutapahtumat
 - e. Kirjasto
 - f. Museot
 - g. Uimahalli
 - h. Lenkkipolut, uimarannat, muut yleiset liikuntapaikat
4. Mistä kanavista etsit tietoa liittyen käyttämiesi kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen?
 - a. Kohteiden internet-sivut
 - b. Esitteet
 - c. Ilmaisjakelulehdet
 - d. Sanomalehdet
 - e. Muu, mikä? _____
5. Koetko saavasi riittävästi tietoa palveluiden saavutettavuudesta käyttämällä yleisimpiä kanavia?
 - a. Löydän aina saavutettavuuteen liittyvistä asioista tietoa
 - b. Löydän useimmiten saavutettavuuteen liittyvistä asioista tietoa
 - c. Löydän harvoin saavutettavuuteen liittyvistä asioista tietoa
 - d. En löydä saavutettavuuteen liittyvistä asioista tietoa

Kääntöpuolella on vapaa sana liittyen saavutettavuusviestintään. Kiitos vastauksestasi!